

**PELAKSANAAN PROSES RUNDING CARA KEKELUARGAAN DI BAHAGIAN
KHIDMAT NASIHAT KELUARGA, JABATAN HAL EHWAL AGAMA ISLAM
KELANTAN, (JAHAEIK) : SATU KAJIAN TERHADAP KAEDAH DAN
PENDEKATAN**

Zaini Yusnita Mat Jusoh, Hammad Mohamad Dahalan, Nur Zulfah Md Abdul Salam

Azizah Binti Mohd Rapini, Zanariah Dimon,

zainiyusnita@kuis.edu.my

Jabatan Undang-undang, Fakulti Syariah dan Undang-undang,
Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS).

ABSTRAK

Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan (JAHEAIK) ditubuhkan secara rasmi pada 1 Januari 1980 dengan tujuan untuk membantu Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan dalam usaha mempergiatkan aktiviti-aktiviti dakwah dan pembangunan hal ehwal Islam di negeri Kelantan. Jabatan ini mengandungi beberapa bahagian antaranya ialah bahagian Undang-undang Keluarga yang membantu masyarakat Kelantan dalam hal ehwal kekeluargaan seperti perkahwinan, pembangunan keluarga dan khidmat nasihat keluarga. Bagi penyelesaian dan pertikaian masalah rumahtangga, pihak-pihak boleh mendapatkan khidmat runding cara kekeluargaan yang dikendalikan oleh pegawai-pegawai yang telah dilantik di JAHEAIK. Matlamat utama khidmat runding cara ini adalah untuk membantu meringankan bebanan masalah yang dihadapi oleh kelayan dan sebaik mungkin akan mencadangkan jalan penyelesaian. Walau bagaimanapun tidak terdapat SOP yang khusus mengenai pengendalian runding cara yang dilaksanakan, malah ianya bergantung kepada kepakaran pegawai runding cara masing-masing dalam menjalankan khidmat nasihat yang bersesuaian dengan kes-kes yang dicatatkan di dalam borang aduan. Objektif kajian ini ialah membincangkan kaedah dan pendekatan yang digunakan oleh pegawai runding cara dalam melaksanakan proses runding cara kekeluargaan yang terbaik serta keberkesanannya dalam menyelesaikan sesuatu pertikaian masalah rumah tangga. Metodologi kajian yang diguna pakai adalah melalui pendekatan kualitatif dengan melakukan pengumpulan maklumat dari sumber temubual, perpustakaan dan laman web. Hasil kajian ini dapat merangka satu kaedah dalam pengendalian runding cara kekeluargaan yang boleh dijadikan sebagai panduan kepada pihak-pihak yang berkaitan dalam memberikan nasihat, bimbingan dan rundingan didalam penyelesaian pertikaian masalah rumah tangga.

Kata kunci: Khidmat nasihat, Runding Cara Kekeluargaan, kelayan, kaedah dan pendekatan

PENDAHULUAN

Konsep runding cara keluarga menurut Rifda El-Fiah (2016) melibatkan proses khidmat nasihat yang mengambil kira aspek kerohanian, syariah dan aqidah bagi mencapai matlamat kebahagiaan hidup di dunia dan di akhirat. Terdapat empat tujuan kaunseling keluarga menurut perspektif Islam iaitu; pertama, membantu individu mengenalpasti masalah yang dihadapi dalam konflik rumahtangga. Kedua, membantu individu untuk mencegah timbulnya masalah-masalah yang berkaitan dengan kehidupan rumah tangga (keluarga). Ketiga, membantu individu menyelesaikan masalah-masalah yang berkaitan dengan pernikahan dan kehidupan berumah tangga. Yang terakhir, membantu individu memelihara keharmoniaan dan kerukunan rumahtangga. Dapatan yang sama dengan kajian Suhaya Deraman, et al. (2017) bahawa penerapan nilai-nilai Islam adalah sangat penting dalam proses kaunseling kekeluargaan. Berbeza dengan pendekatan kaunseling barat yang tidak menekankan aspek rohani seseorang individu dan lebih menekankan nilai rasional yang perlu dipatuhi bagi membolehkan seseorang individu itu dapat menjalankan tugas kehidupannya dengan teratur. Seterusnya, Ahmad Atabik (2013) mengatakan kaunseling dalam keluarga merupakan suatu proses bimbingan kepada individu yang menghadapi konflik rumahtangga secara konsisten oleh kaunselor atau pegawai runding cara. Kertas kerja ini akan membincangkan pelaksanaan runding cara kekeluargaan di Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan (JAHEAIK) dari aspek kaedah dan pendekatan. Maklumat diperolehi berdasarkan data dan hasil temu bual dengan Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEAIK.

SEJARAH PENUBUHAN JABATAN HAL EHWAL AGAMA ISLAM NEGERI KELANTAN (JAHEAIK)

Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan (JAHEAIK) ditubuhkan secara rasmi pada 1 Januari 1980 dengan tujuan untuk membantu Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan dalam usaha mempergiatkan aktiviti-aktiviti dakwah dan pembangunan hal ehwal Islam di negeri Kelantan. Pada awal penubuhannya iaitu pada 1 Disember 1950, bidang tugas JAHEAIK yang

dikenali dengan nama Pejabat Penyelia Agama atau lebih mashyur dengan panggilan Pejabat Pencegah Maksiat lebih tertumpu kepada bidang pencegahan, penangkapan dan pendakwaan jenayah syariah semata-mata. Pejabat ini wujud di bawah Pejabat Mufti Kerajaan Kelantan.

Sekitar bulan Mac 1978 kerajaan telah mewujudkan Bahagian Agama Islam di Pejabat Setiausaha Kerajaan Kelantan yang dikendalikan seorang pegawai yang berjawatan "Penolong Setiausaha (Hal Ehwal Agama)" serta beberapa kakitangan perkeranian. Bermula pada bulan Jun 1978, struktur pentadbirannya diperbesarkan dengan diberi taraf jabatan penuh iaitu diketuai oleh seorang pegawai berjawatan Pengarah, sementara Penolong Kanannya bergelar Setiausaha, tetapi masih di bawah sayap Pejabat Setiausaha Kerajaan Kelantan. Hanya pada tahun 1980 barulah diwujudkan secara berasingan dari pejabat Setiausaha Kerajaan dengan peruntukan tahunan serta kuasa mengawal kewangan dan pentadbirannya sendiri.

Pada tahun 60an dan seterusnya hingga kini, JAHEAIK telah mengalami perkembangan pesat dari segi bidang tugas serta struktur perjawatan dan pentadbirannya sesuai dengan tuntutan perubahan masa dan keadaan. Asas kepada bidang kuasa pembangunan Hal Ehwal Islam di Malaysia telah diletakkan secara jelas dalam sistem perundangan Negara. Perkara 3(1) Perlembagaan Persekutuan memperuntukkan Agama Islam adalah Agama bagi Persekutuan. Dalam pembahagian kuasa antara Kerajaan Persekutuan dan Kerajaan Negeri, Pengurusan Agama Islam diletakkan di bawah kuasa Kerajaan Negeri di mana Raja-Raja Melayu adalah Ketua Agama Islam di negeri masing-masing. Bagi negeri-negeri yang tidak beraja, Perlembagaan Persekutuan memperuntukkan bahawa Yang DiPertuan Agung adalah Ketua Agama Islam bagi negeri-negeri berkenaan.

Bagi konteks Negeri Kelantan Pengurusan Agama Islam diletakkan di bawah kuasa KDYMM Al Sultan Kelantan sebagai ketua Agama Islam. Dalam melaksanakan pengurusan dan pentadbiran Hal Ehwal Islam. JAHEAIK menggunakan akta – akta seperti berikut :

1. Enakmen Tatacara Jenayah Syariah Negeri Kelantan No. 8/2002;
2. Enakmen Kanun Jenayah Syariah Negeri Kelantan No. 2/1985;
3. Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Kelantan No. 6/2002;
4. Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam Negeri Kelantan No. 6/2002;

5. Enakmen Pentadbiran Mahkamah Syariah Negeri Kelantan No. 3/1983;
6. Enakmen Keterangan Mahkamah Syariah Negeri Kelantan No. 9/2002; dan
7. Enakmen Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan bil 4/1994 (Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Kelantan, 2016).

PERANAN DALAM PENYELESAIAN MASALAH KEKELUARGAAN

Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK dibahagikan kepada tiga . Pertama, perkhidmatan perkahwinan Islam. Dibawah kategori ini, pegawai perlu memastikan pengurusan nikah, cerai dan rujuk di Negeri Kelantan menepati hasrat kerajaan dan pelanggan. Antara inisiatif yang diwujudkan bagi mencapai objektif ini ialah, mewujudkan sistem e-nikah bagi menguruskan Hal Ehwal Perkahwinan Islam Negeri Kelantan secara elektronik, memantau dan memudahcara tugas Penolong Pendaftar Nikah, dan merancang dan menyelaras isu-isu berkaitan nikah, cerai dan rujuk.

Kedua, pembangunan keluarga iaitu merancang, mengendali program-program pembangunan sosial dan pembangunan keluarga serta mengurus selia kursus pra perkahwinan (MBKPI) seluruh jajahan dengan mengadakan kursus pra perkahwinan pada hari Jumaat dan Sabtu, mengadakan kursus pra perkahwinan dengan kerjasama IPT tempatan, dan mengadakan program kekeluargaan seperti seminar keluarga bahagia, bengkel fasilitator dan sebagainya.

Ketiga, khidmat nasihat keluarga iaitu menyelaras tatacara penyelesaian masalah yang melibatkan pasangan yang berumah tangga dalam menerima aduan daripada orang ramai yang bermasalah dalam rumah tangga dan mengadakan sesi runding cara keluarga. Selain itu, membuat kajian berdasarkan bentuk krisis rumah tangga yang diadakan untuk merancang kaedah baru dalam teori pembentukan keluarga bahagia, mengadakan khidmat nasihat kepada bakal pengantin yang positif HIV, dan memberi khidmat nasihat dari segi pengurusan konflik pandangan, bimbingan, perundangan dan lain-lain (Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Kelantan, 2014).

“Ha. bahagian penyelidikan, bahagian pendidikan, bahagian halal, bahagian penguatkuasaan, dan juga bahagian undang-undang kekeluargaan. jadi saya adalah, ketua di bahagian undang-undang. Pentadbiran undang-undang dan kekeluargaan Jabatan Hal Ehwal Islam di Kelantan. Jadi di bawah saya, ada.. beberapa unit. Pertama ialah unit PNCR. Bahagian perkahwinan. Unit PNCR ni ialah bahagian perkahwinan, perceraian, nikah, cerai, dan rujuk. Dan unit kedua ialah Bahagian Pembangunan Keluarga. dan unit seterusnya adalah yang kira..yang besar iaitu Unit Khidmat Nasihat, .ataupun Unit Runding cara ataupun Khidmat Nasihat yang diketuai oleh ustazah Rohani , jadi kita banyak fokus kepada mereka yang menghadapi masalah berkahwin dan jugak berhubung dengan perceraian, perbalahan, ataupun berhubung dengan masalah anak-anak pun boleh melalui khidmat runding cara keluarga ni. jadi boleh katakan permohonan untuk runding cara nak kata banyak sangat tu tidak jugak tetapi ada sokmo setiap masa.” (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK. 01:55).

Unit Khidmat Nasihat, Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK ini beroperasi bermula pada jam 8 pagi sehingga jam 5 petang dengan pembahagian kepada 3 sesi iaitu pada jam 9 pagi, 11 pagi dan 2 petang. Sesi ini termasuk kepada pelanggan yang ‘walk-in’.

“Waktu office biasa kan, pukul 8 sampai 5, cuma kami ambil kes pukul 9 sekali, pukul 11 dan pukul 2. Tu bagi kita kes temujanji. Tiga sesi. Bagi kes walk-in, bila-bila masa sebelum pukul 12.30 (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK. 35:05).

Namun, sekiranya pegawai yang bertugas tidak dapat menyantuni pelanggan yang hadir pada hari tersebut, satu tarikh baru akan diberikan untuk sesi runding cara ataupun pegawai lain yang terdiri daripada pangkat S32 dan S27 akan diminta untuk mengendalikan sesi pada hari tersebut. Kebiasaannya sesi runding cara akan dikendalikan oleh pegawai yang berpangkat S41.

“kita bagi tarikhlah. Kita bagi tarikh berdasarkan jadual tu. Kita tengok situasi dia pun, ok. Kalau tak, kita minta ada staff lain lagi ambillah , S32 ambil atau S27” (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK. 35:20).

KAJIAN TERHADAP KAEDAH DAN PENDEKATAN PELAKSANAAN PROSES RUNDING CARA

Semua kes yang berkaitan dengan Undang-Undang Keluarga Islam diterima bagi sesi runding cara keluarga sama ada yang sudah mahupun yang belum memfailkan kes di mahkamah selagi mana masih dalam tempoh perkahwinan.

“Ada penglibatan mahkamah pun ambil kadang-kadang yang telah fail kes mahkamah pun kita ambil sebab dia nak tahu cara,. kita ambil kes hadhanah maknanya hadhanah tu antara apa yang dia inginkan lah.. khidmat nasihat daripada kami lah. Tidaklah kata semua, semua dia spesifik kes hadhanah kita hanya tahu bila dia nak bercerita.” (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK. 25:23).

Bahagian Undang-Undang, JAHEIK berperanan membantu pelanggan yang bermasalah sejurus aduan diterima tanpa diminta menunggu temu janji akan datang.

“Fungsi kita adalah untuk membantu meringankan bebanan masalah yang dihadapi sebab kalau boleh klien yang datang tu tak digalakkan balik sahaja kata panggil. Kalau sibuk sesibuk mana sekalipun, kalau dia boleh tunggu kita meraikan suruh dia tunggu. Sebab kadang-kadang yang mari tu penuh dengan air mata sampai dia duduk tu memang keluar teruslah cerita. Lega jadi bila dia datang, bercerita, nak marah, nak luah, kita dengar sahaja. Lama tu kadang-kadang sejam kadang-kadang dua jam ambil masa. Kita dengar sahaja sehingga dia boleh balik..” (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEAIK. 24:20)

Tiada sebarang autoriti bagi mewajibkan pelanggan hadir bagi pertemuan susulan. Namun di Unit Khidmat Nasihat, Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK, surat panggilan akan dikeluarkan bagi kehadiran pelanggan sehingga tiga kali. Pertemuan susulan juga akan dijalankan dalam tempoh 14 hari mengikut situasi dan isu permasalahan pelanggan.

“Kami takdelah kuasa nak buat dan kita tak pernah buat lagilah bagi perintah pada orang nak mewajibkan dia hadir, kalau dia tak mari kita buat surat ulangan sampai kali ketiga lah. (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEIK. 30:13).

Pengadu akan diminta mengisi borang maklumat diri sebelum sesi rundingan dimulakan. Sesudah itu, borang mereka akan dinilai bagi mengenal pasti latar belakang pengadu.

Seterusnya, sesi rundingan akan dimulakan dengan bacaan Surah Al- Fatihah, perkenalan diri (muqaddimah)

“ Saya bagi intro, intro tu biasalah kita bagi salam, kita bagi pengenalan diri kita sikit, lepas tu kita bagitahu matlamat mari sini adalah untuk berunding jadi dalam perundingan itu ada kusutan, ada hok sakit, ada hok panas telinga ke apa, semua tu saya nak berbincang boleh menerima dengan baik. Kita dok mematuhi peraturan-peraturan ni. Kalau takleh, misalnya kalau takleh kena buat asing. Kalau dia kata, boleh buat sekali. Biasa pengadu yang akan cerita dulu. Lepas tu kita akan dengar pula pasangan dan kalau nampak suasana tegang, kita akan asingkan (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEAIK. 24:20)

KESIMPULAN

Tiada sebarang kaedah atau prosedur yang tetap digunakan dalam pengendalian proses runding cara.. Hanya bergantung kepada borang aduan pengadu, kepakaran dan kemahiran pegawai rundingcara. Pegawai rundingcara yang telah ditemubual mempunyai pengalaman selama lebih dua puluh tahun dalam bidang ini. Beliau menggunakan sepenuhnya kemahiran dan pengalaman yang ada untuk mengendalikan proses runding cara berkenaan. Kaedah pendekatan juga adalah berdasarkan fakta kes dan keadaan atau situasi pengadu pada masa tersebut. Elemen kerohanian amatlah dititik beratkan semasa proses runding cara berjalan dan amat membantu pegawai untuk menjalankan sesi tersebut.

“ masa kita lakukan khidmat nasihat apa ni, takde etika sebab dia runding cara.. takdelah kata step nak masuk ni masuk ni..kan.. Cuma kita rangkumkan sekali. saya berpandukan borang pengadu. Cuma kalau pasangan suami isteri, saya akan panggil dua-dua dulu. (Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, JAHEAIK. 30:21)

Namun begitu, matlamat utama runding cara ini ialah untuk memberikan penyelesaian yang terbaik kepada pasangan dan sebolehnya mengelakkan perceraian. Pegawai yang bertugas akan memastikan pengadu yang datang akan dilayan sebaik mungkin, sekurang-kurangnya mendengar masalah mereka walaupun tidak dapat menyelesaikan terus pada hari yang sama.

RUJUKAN

- Temubual bersama Pegawai Bahagian Undang-Undang Keluarga, di Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Kelantan pada 29 Julai 2018.
- Ahmad Atabik. 2013. *Konseling Keluarga Islami (Solusi Prolematika Kehidupan Berkeluarga)*.
- Rifda El-Fiah. 2016. *Konseling Keluarga dalam Perspektif Hukum Islam. Analisis*. Volume XVI:1: 153-172.
- Suhaya Deraman, Salasiah Hanin Hamjah, Ahmad Irdha Mokhtar, Mohamad Izzat Emir Ghazali. 2017. *Persepsi Masyarakat Terhadap Keperluan Perkhidmatan Kaunseling Spiritual. Islamiyyat*. 39(1): 57-65.